

נזק. דמאי שנא כולי נזק דלא, והלא בורו של תרנגול הוא אלא מאיש בור ולא שור בור, אם כן חצי נזק נמי לא. אלא מתני' בדאדייה אדויי, פי' בהדי דקאזיל מזיק ומשום דהוה ליה משונה. ולא שנא נקשר מאליו ולא שנא קשרו אדם. ובין אצנעיה בעל דלי לדליו בין לא אצנעיה. ואם הדלי לבעל תרנגול ואיצנעיה לדליו פטור. ואית דאמרי חייב משום דהוה ליה תחלתו בפשיעה דכיון דאורחיהו דתרנגל למעבד הכי איבעי ליה אסוקי אדעתיה דאי לא עביד בהאי דלעביד במידי אחרני. מכל מקום חצי נזק הוא דמשלם משום שינוי. וכי אתמר דרב הונא בעלמא אתמר. דלי הפקר נקשר מאליו פטור בעל תרנגול ולבתר דניח קאמר משום דהוה ליה שור בור. אבל קשרו אדם חייב הקושר נזק שלם משום בורו המתגלגל וכו' (יא).

השתא דאמרת כל מידי דלאו אורחיה ואכל על ידי הדחק שמה אכילה. כגון פרה שאכלה שעורים וחמור שאכל כרשינין וכו'. בפתיא (יב) דלאו אורחא.

דף כ. בקופצת דשבקה לרשות הרבים ועמדה על גבי חברתה ואורחא היא. אי נמי שהגביה שתי רגליה ראשונים על גבי חברתה ואכלה. וחצר הניזק נמי הוויא אבל פשטה צוארה בלבד... ואילפא ור' הושעיא פליגי. ולשון הרב ז"ל משובש בכאן (יג).

מתגלגל מהו. נסחא דילן כגון דקאכלה ברשות היחיד וקא מגלגל ואתי לרשות הרבים, פי' כגון שנכנסה לרשות היחיד והתחילה לאכול שם ונמלה משם וגמרה ואכלה ברשות הרבים. בתר תחלת אכילה או בתר בסוף

(יא) בעל השיטה מקובצת הביא רק את ראשית דבריו ולא את סופם. רבנו מפרש דאדיה אדויה הוא חייב משום שינוי ולא משום צרורות. ולא כפירוש רש"י. (יב) רבנו גורם בפתיא ולא בפתורא כגירסת רש"י. ועיין בשטמ"ק שמביא גירסא זו בשם הר"ח. ולפי דעתו היא הגירסא הנכונה ופירושו פת צנומה בקערה, וזה אין דרכה לאכל. ולרש"י שגורם בפתורא ומפרש שאכלה מעל השלחן. קשה ומה שינוי הוא זה וכי השלחן עושה שינוי. ועיין בערוך ערך פת.

(יג) נראה שצריך לגרום בדברי רבנו: אבל פשטה צוארה בלבד הרי זה רשות הרבים ופטורה. ומה שכתב: ודברי הרב ז"ל משובש בזה, נראה שכונתו על הרי"ף, שהביא את דברי אילפא ודברי ר' הושעיא ופירש גם את דברי אילפא בקופצת. ולפי"ז אילפא ור' הושעיא לא פליגי. אבל שיטת רבנו היא, שאילפא ור' הושעיא פליגי, כי ע"פ אילפא יהא חייב אפילו בלא קופצת. ועיין בדברי בעל המאור ובמלחמת ה' מה שכתבו בזה. הראב"ד מפרש בקופצת ה"ז חצר הניזק ואורחא הוא. הוא מסופק רק אם צריך שתהא עומדת כלה על גבי חברתה, או אם רק הגביהה את שתי רגליה הראשונות בלבד על גבי חברתה ה"ז חצר הניזק. וגם הרשב"א מביא בשם הראב"ד: מאן דמפרש בקופצת משום שינוי וח"נ הוא דמשלם אין לו מח בקדקדו. אמנם רש"י ותוס' (דף כ"א: ד"ה דאילפא) פירשו דקופצת הוי קרן וחייב ח"נ. ונראה כי לשיטת הראשונים שפירשו בקופצת הוא

[אזלינן]. ת"ש וכו' אכלה בפנים וכו' מאי לאו אפי' מתגלגל. אלמא בתר בסוף אזלינן. לא על מה שבפנים חייבת. אם התחילה וגמרה בפנים אע"פ שמקצתו היה בחוץ, על מה שבחוץ פטורה. אע"פ שמקצתו היה בפנים. איבעית אימא בפתילה וכו' דכיון דפרי עצמו איכא מקצתו בפנים ובחוץ אזלינן בתר גמר אכילה. אבל פרי שכולו בחוץ או בפנים, דילמא בתר נטילה אזלינן שהיא תחלת אכילה. נ"א [נסחא אחרינא] כגון דקיימא ברשות [הרבים] וקא שקלה מרשות היחיד ואפקא לברא וקא מיבעיא ליה אי בתרא דיליה אזלינן ואיהי ברשות הרבים אזלא וקיימת. אי בתר מקום פירות אזלינן ומרשות היחיד [שקלתינהו] (יד). וקשיא לי ומאי שנא ממחזרת [ופליגי בזה] רב ושמואל. דהא קיימא ברשות הרבים ושקלא בצדי הרחבה. ואי אמרת התם כגון דאכלה לה בצדי הרחבה ומשום הכי מחייב בה רב. אם כן לשמואל דפטור התם [כל שכן] דפטור בהא. ושמא לדעת רב הוא דאיבעיא ליה. אי נמי אמסקנא דאמרינן במחזרת כולי עלמא

חייב משום דהוי כחצר הניזוק. יש מקום לפרש גם את דברי אילפא בקופצת. ואילפא ור' הושעיא לא פליגי. אבל לפי שיטת רש"י ותוס' שפרשו בקופצת חייב משום קרן. אי אפשר לפרש את דברי אילפא בקופצת, שהרי הוא אומר מפורש: מ"ט גבי חברתה כחצר הניזוק. ואינו מסתבר לאמר שהדברים: מ"ט גבי חברתה כחצר הניזוק, הם אינם מדברי אילפא עצמו. אלא בעלי הגמרא פירשו את דבריו טרם שהביאו את דברי רבא שמפרש בקופצת. ולפי"ז ברור שגם הרי"ף מפרש בקופצת ה"ז חצר הניזוק. —

ועיין בירושלמי פ"ב, ה"ד, וז"ל: שינת ואכלה משלם נזק שלם, מהו שינת ואכלה משלם נזק שלם, היתה קופתו מופשלת לאחוריו בר"ה ופשטה פרה את פיה ואכלה ממנה משלם נזק שלם, ע"כ. הרי מפורש בארו אותה הברייתא עצמה, אשר רבא בא לבארה בקופצת, שמשלם נזק שלם. וכן הוא בתוספתא פ"א: שינתה ואכלה משלמת מה שהזיקה כיצר שינתה ואכלה היתה קופתו מופשלת לאחוריו בר"ה פשטה פיה לתובה ואכלה משלמת מה שהזיקה, ע"כ. הרי במקור הברייתא נאמר מפורש משלמת מה שהזיקה. ולפי"ז הביטוי "שינתה ואכלה" אין פירושו ששינוי הוא ותולדה דקרן הוא, כי בקרן אינו משלם בר"ה אלא ח"נ ולא מה שהזיקה. ולרש"י שמפרש בקופצת שינוי הוא, צ"ל שהבבלי לא גרס בברייתא "משלמת מה שהזיקה", אלא כמו שמובאה בגמרא שלנו: היתה קופתו מופשלת לאחוריו וכו' חייבת. ורבא רבא לפרש בקופצת וחייבת ח"נ כקרן. ולפי"ז תהא בזה מחלוקת הבבלי והירושלמי, כי לירושלמי, שמפרש שמשלם נזק שלם, גירסת הברייתא היא "משלמת מה שהזיקה" כמו שהיא לפנינו. ואולי יש למצא יסוד לרש"י, שמפרש בקופצת ה"ז שינוי, מתוך ראשיתה של התוספתא שנאמר בה "שינתה", ושינתה פירושה שינוי ממש.

(יד) ועיין בהשגת הראב"ד על הרמב"ם (פ"ג מהל' נזקי ממון ה"ד) שפסק: בהמה שהיתה עומדת ברשות הניזוק ותלשה פירות מר"ה ואכלתן ברשות הניזוק הרי הדבר ספק וכו'. וכתב רבנו יו"ל: א"א נראה דהכי גרים לה למילתא

לא פליגי דחייבת והתם הוא דאכלתינהו בצידי הרחבה דאע"ג דקיימא היא ברשות הרבים חייבת, אבל הכא דקיימא ברשות הרבים ואכיל להו ברשות הרבים אלא דשקלתנהו מרשות היחיד ואכלתינהו מאי. ת"ש משוי מקצתו בפנים ומקצתו בחוץ לשון קצרה ומשוי קא' ולפי שהוא דבר מועט קרוי שוי, מאי לאו אפי' מתגלגל וש"מ דבתר מקום אכילתה קאזלינן ולא ממקום נטילתה בין לפטור בין לחיוב, ותפשוט לך מיהא דכי האי גונא מתגלגל חייב. (מיהו היכא דהוי כוליה. .) ואיכא למימר דההיא אוקימ' לאו לדעת שמו' היא דהא שמו' מוקים לה רישא ר' טרפון וסיפא רבנן. דאיהו סבירא ליה דכי האי גונא לאו חצר הניזק הוא (טז).

דף כא. לימא בכור ברשותו קמיפלגי, פי' שהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו, דרב סבר חייב דאמרי' ליה כיון דיהבת לן רשותא למיזל בגויה הוה ליה כרשות הרבים גמורה דמיבעי לך לנטורי בורך, וגבי פירות נמי עלך רמיא לנטורי פורך דברשות [דכרשות] הרבים גמורה היא, ושמו'

מתגלגל מהו ה"ד דקיימא ברה"י וקא מתגלגל ואתי מרה"ר לרה"י והיא מיושרת מן הגירסא שלנו, עכ"ל. גירסא זו של הרמב"ם, אשר ישרה בעיני הראב"ד, שונה היא משתי הנוסחאות שהביא רבנו בפירושו. לפי הנוסחא הראשונה השאלה היא, בנכנסה הבהמה לרה"י והתחילה לאכל שם ונטלה משם וגמרה ברה"ר, אם בתר תחילת אכילה או בתר בסוף אזלינן. ועל פי הנוסחא השניה האיבעיא היא, בעמדה הבהמה ברה"ר ושקלה מרשות היחיד והוציאה לחוץ, אם בתר דיליה או בתר פירות אזלינן. אבל לפי גירסת הרמב"ם והראב"ד בהשגתו, שאלת הגמ' היא בעמדה הבהמה ברה"י ושקלה הפירות מרשות הרבים לרשות היחיד, אם בתר לקיחה או בתר אכילה אזלינן. ולפי גירסא זו מיושבת קושית התוס' (בד"ה מתגלגל), ששאלו על רש"י שמפרש דמספקא ליה אי בתר אכילה או בתר לקיחה אזלינן, והא גבי כלב שנטל חררה פשיטא לן דאי אכליה בגדיש דעלמא פטור, ואע"פ שהכלב נטל את החררה ברשות הניזק, אלמא בתר לקיחה אזלינן. כי בלקיחה כלב בודאי אין לחייבו, ומשום"כ בכלב שנטל חררה ברשות הניזק ואכלה בגדיש דעלמא פטור, כי על הלקיחה כלב אין לחייבו והאכילה היתה בגדיש דעלמא ולא ברשות הניזק. אבל בדברי האיבעיא שלנו בעמדה הבהמה ברשות היחיד ושקלה הפירות מרשות הרבים לרשות היחיד, השאלה היא אם בתר לקיחה אזלינן לפטור, לאמר מכיון שלקחה הבהמה את הפירות ברה"ר אע"פ שאכלתן אח"כ ברה"י יהא פטור, הואיל ובעל הפירות פשע בזה שהניח ברה"ר ומשם לקחתן, אין לחייבו על האכילה ברה"י.

(טז) נראה שרבנו מכוון לדברי שמואל, שאמר לישיב קושית הגמ' (לעיל דף ט"ז:) מדקתני השן מועדת לאכל מכלל דבחצר הניזק עסקינן וקתני הבהמה אינה מועדת לשלם כלה אבל ח"נ משלמת מני רבנן היא דאמרי משונה קרן בחצר הניזק חצי נזק הוא רמשלם, אימא סיפא שור המועד ושור המזיק ברשות הניזק ואתאן לר' טרפון דאמר משונה קרן בחצר הניזק נזק שלם הוא רמשלם